

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Розвиток навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку
з аутизмом засобами предметно-рольової гри

Виконала: здобувач освіти групи СОМ(д)-2
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Тодоришина Юлія Борисівна
Науковий керівник: Дергач М. А.
Рецензент: Баранець І. В.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя

2025 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 77 с., 16 табл., 3 рис., 60 джерел, 2 додатки.

Об'єкт дослідження: навички первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання предметно-рольових ігор у розвитку навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом.

Методи дослідження: аналіз, наукової літератури, порівняння, абстракція, спостереження, бесіда, статистична обробка даних.

Розвиток навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом є одним із важливих завдань корекційної роботи, оскільки саме ці навички є основою для формування соціальних взаємодій. Уміння виражати прохання, реагувати на емоції інших, ставити запитання та відповідати є критично важливими для інтеграції дітей з аутизмом у суспільство. Предметно-рольові ігри забезпечують безпечне і мотивуюче середовище, у якому діти можуть практикувати комунікативні стратегії в умовах, наближених до реальних. Цей підхід сприяє розвитку мовленнєвої активності, зниженню рівня тривожності, підвищенню впевненості у взаємодії з однолітками та дорослими. Крім того, ігрова діяльність стимулює розвиток уваги, емоційної реактивності та здатності до співпраці. Таким чином, використання предметно-рольових ігор є ефективним інструментом для формування комунікативних умінь і підвищення якості життя дітей із аутизмом.

ПЕРВИННА КОМУНІКАЦІЯ, МОЛОДШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, АУТИЗМ, ПРЕДМЕТНО-РОЛЬОВІ ІГРИ, СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ, ЕМОЦІЙНА РЕАКТИВНІСТЬ, КОРЕКЦІЙНА РОБОТА, МОВЛЕННЄВА АКТИВНІСТЬ.

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема розвитку навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом є однією з ключових у сучасній педагогічній та психологічній практиці. Розлади аутистичного спектра суттєво впливають на здатність дитини до взаємодії з іншими людьми, що ускладнює процес соціалізації, знижує якість життя дитини та її родини. У цьому контексті розробка та впровадження ефективних методів розвитку первинної комунікації є надзвичайно важливим завданням.

Дослідження впливу предметно-рольової гри на розвиток комунікативних навичок має велике значення, оскільки цей вид діяльності забезпечує природну можливість для дитини навчатися взаємодії у безпечному і структурованому середовищі. Предметно-рольова гра сприяє формуванню вмінь співпрацювати, обмінюватися інформацією, висловлювати свої емоції та розуміти інших, що є критично важливим для дітей із аутизмом.

Актуальність цього дослідження також підсилюється зростанням кількості дітей із розладами аутистичного спектра та потребою у впровадженні інклюзивної освіти. Розвиток первинних комунікативних навичок є фундаментом для подальшого навчання та інтеграції дитини в соціальне середовище. Тому пошук нових підходів, які враховують особливості розвитку дітей з аутизмом, є надзвичайно важливим.

Слід відзначити, що вивчення ролі предметно-рольової гри в процесі розвитку комунікативних навичок у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом має не лише теоретичну, але й практичну значущість. Результати таких досліджень можуть бути використані для створення ефективних корекційних програм, які сприятимуть не лише покращенню комунікації, але й загальному розвитку дитини, її емоційного благополуччя та адаптації в соціумі.

Дослідженню навичок первинної комунікації у дітей молодшого

дошкільного віку з аутизмом присвятили свої праці такі науковці, як О. Бавольська, Н. Базима, В. Вишньовський, Н. Гаврилова, Г. Зайченко, В. Кисличенко, Л. Кондратенко, Ю. Крикуненко, Т. Куценко, О. Літвінова, К. Островська, М. Породько, О. Проскурняк, Г. Сивик, Т. Скрипник, Г. Супрун, О. Ткач, Е. Ходанович, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін. В свою чергу, роль предметно-рольової гри в розвитку навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом обґрунтували в своєму науковому доробку такі дослідники, як А. Богуш, Л. Гаращенко, Н. Гордій, Н. Євдокимова, А. Кічук, Л. Кузнецова, Д. Нагорних, Н. Нечипорук, К. Островська, А. Погоріла, М. Породько, В. Самойлова, Т. Швець, А. Шевченко та ін. Незважаючи на наявний пласт наукових досліджень, вказана проблематика потребує подальшого вивчення.

Об'єкт дослідження: навички первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом.

Предмет дослідження: процес розвитку навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом засобами предметно-рольової гри.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання предметно-рольових ігор у розвитку навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом.

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно вирішити наступні завдання:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розглянути теоретичні аспекти розвитку навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом засобами предметно-рольової гри.

2. Обґрунтувати методику та провести дослідження рівнів розвитку навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом.

3. Розробити та апробувати корекційно-розвиткову програму покращення навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного

віку з аутизмом засобами предметно-рольової гри.

Методи дослідження. Для досягнення встановленої мети та вирішення поставлених завдань в роботі було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження:

1. Теоретичні методи: аналіз психологічної та педагогічної літератури з проблематики дослідження, аналіз та узагальнення зарубіжного та вітчизняного педагогічного досвіду, оцінка навчальних програм, класифікація, групування, порівняння, наукова абстракція та узагальнення.

2. Емпіричні методи: педагогічне спостереження, бесіда, предметно-рольові ігри, аналіз результатів діяльності дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом, педагогічний експеримент – констатувальний, формувальний і контрольний.

3. Статистичні методи: кількісна та якісна обробка одержаних результатів дослідження шляхом використання програми Excel, графічна і таблична інтерпретація результатів дослідження.

Експериментальне дослідження проводилося на базі «Центру комплексної реабілітації» Хортицької національної академії протягом лютого-вересня 2024 р.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основна частина роботи викладена на 77 сторінках, містить 3 рисунки, 11 таблиць, 60 джерел.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного теоретичного і емпіричного дослідження в межах обраної теми кваліфікаційної роботи було зроблено наступне.

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розглянуто теоретичні аспекти розвитку навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом засобами предметно-рольової гри. Визначено, що навички первинної комунікації у таких дітей мають суттєві особливості, обумовлені специфікою їхнього психічного розвитку. Вони характеризуються обмеженою здатністю встановлювати та підтримувати контакт із оточенням, вибірковістю у взаємодії та низьким рівнем ініціативності. Такі діти часто уникають зорового контакту, демонструють нестійкий інтерес до спілкування та рідко використовують як вербальні, так і невербальні засоби комунікації. Їхні мовленнєві висловлювання можуть бути стереотипними, а рівень розуміння та використання мовних одиниць – не відповідати віковим нормам. Поведінка дітей з аутизмом під час комунікації часто відображає труднощі адаптації до соціального середовища. Вони можуть демонструвати обмежену реакцію на звернення, уникали взаємодії та проявляти невпевненість у нових ситуаціях. Їм складно розуміти психологічні особливості співрозмовників, ініціювати діалог і логічно викладати свої думки. Предметно-рольова гра є ефективним засобом розвитку первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом. У процесі таких ігор діти опановують базові соціальні навички – привертання уваги партнера, почерговість у діях, імітація та елементарна співпраця. Граючи у предметно-рольові ігри діти вчаться використовувати прості вербальні й невербальні засоби спілкування, що сприяє їх залученню до соціального середовища. Предметно-рольова гра також допомагає подолати специфічні труднощі комунікації, характерні для дітей з аутизмом, через розвиток символічного мислення і формування зв'язків між предметами та їх функціями. Граючи із

реальними або іграшковими предметами, діти навчаються сприймати та інтерпретувати сигнали оточення, що є ключовим для розуміння намірів і емоцій інших людей. Крім того, предметно-рольова гра сприяє розвитку емоційної регуляції, оскільки діти поступово звикають до взаємодії, що дає їм відчуття безпеки та підвищує мотивацію до комунікації.

2. В роботі на базі Центру комплексної реабілітації дітей Хортицької національної академії було проведене дослідження навичок первинної комунікації у 15 дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом. Оцінка конкретних первинних комунікативних навичок дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом проводилася шляхом анкетування їх батьків. Оцінювані навички первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом були поділені на сім груп: навички виражати прохання (вимоги); навички соціальної реакції; навички називати, коментувати й описувати предмети, людей, дії, події; навички привертати увагу й ставити питання; навички виражати емоції, почуття та повідомляти про них; навички соціальної поведінки; діалогові навички. Усі перераховані навички були поділені на три групи залежно від рівня складності: низький, середній і високий. Використання адаптованих методик, таких як спостереження, бесіди з батьками, анкетування, а також спеціально змодельованих ситуацій, дозволило отримати цілісну картину рівня сформованості навичок первинної комунікації. Аналіз розвитку навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом показав суттєві труднощі в усіх досліджуваних аспектах комунікативної поведінки. Переважна більшість дітей продемонстрували низький рівень розвитку навичок первинної комунікації, що проявляється у невмінні виражати прохання, реагувати на соціальні стимули, ставити запитання, описувати предмети та події, а також у неспроможності брати участь у діалогах.

Також встановлено, що частина дітей мають середній рівень розвитку первинної комунікації, що проявляється в обмеженості репертуару взаємодії, складнощах у вираженні емоцій, труднощах у ініціюванні та підтриманні

соціального контакту. Високий рівень навичок первинної комунікації не був зафіксований у жодному випадку, що свідчить про значні бар'єри в соціалізації та комунікації дітей з аутизмом. Це вказує на необхідність системного підходу до організації роботи з такими дітьми, що враховує як мовні, так і невербальні засоби комунікації.

3. Мета використання предметно-рольових ігор полягає у стимулюванні розвитку навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом шляхом створення безпечного середовища для моделювання соціальних ситуацій та відпрацювання базових комунікативних умінь. Робота з коригування навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом засобами предметно-рольової гри передбачає дотримання ряду дидактичних принципів: індивідуального підходу, поступового ускладнення, повторюваності, емоційної включеності, взаємодії, наочності та соціальної значущості. В роботі описано п'ятнадцять предметно-рольових ігор («Машинки», «Зайчик і ведмедик», «Молоточки», «Мітла», «Кинь у мене», «Кубики», «Різнокольорова башта», «Водії», «Дзеркало», «Будівельники», «Зоопарк», «Перукар», «Ляльковий ресторан», «Фарбування води», «Знайди та сховай»), які доцільно застосовувати для розвитку навичок первинної комунікації дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом. Проведений аналіз ефективності розвитку навичок первинної комунікації у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом засобами предметно-рольової гри показав значний прогрес у розвитку комунікативних здібностей. Застосування предметно-рольових ігор сприяло зменшенню частки дітей із низьким рівнем навичок у різних аспектах комунікації та збільшенню кількості дітей із середнім рівнем. Зокрема, позитивна динаміка спостерігалася у розвитку соціальної реактивності, здатності виражати емоції, формулювати запитання, підтримувати діалог, а також у використанні мовленнєвих та невербальних засобів для взаємодії. Отримані результати демонструють ефективність розробленої програми, яка сприяла зростанню соціальної взаємодії, покращенню мовленнєвої активності та зниженню

тривожності, проте вказують на потребу подальшого вдосконалення методів для досягнення високого рівня навичок первинної комунікації.